

מעמד העובר ושאלת ההפלה

שאלת חומרת האיסור ודרכי ההיתר, בסוגיית ההפלה, תלויים, בין השאר, בהגדרת מעמדו [הסטאטוס] ההלכתי של העובר. סוגיית המעמד נוגעת למגוון רחב של תחומים [כמו האפשרות להיות בעל רכוש, להיות בעל-אשה או אשת-איש].

בלימוד היום, נסקור את המקורות התלמודיים העוסקים בשאלת מעמדו של העובר בתחום הנוגע ל[זכותו ל]חיים, ונעמיד לעצמנו תשתית ראשונית ומוצקה לפסיקת הלכה בתחום.

פרק א – מקרא

העובר נוכח במקרא במספר הזדמנויות [בראשית כה כא-כד, לח כז-ל ועוד], אולם רק בהזדמנות אחת הוא מופיע בהקשר משפטי:

שמות כא:

(כב) וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יְהִיָּה אִסּוֹן עָנוּשׁ יַעֲנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים: (כג) וְאִם אִסּוֹן יְהִיָּה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:

לפי פשוטו של מקרא: מה מעמד העובר? כפרשנות מעמיקה המכוונת הגדרה ראו את שני המקורות הבאים. האחד הוא פירושו של רש"י לפסוק. פירושו הוא מיצוי פרשנות תורה שבעל פה למשמעות ההוראה התורתית:

ענוש יענש: לשלם דמי ולדות לבעל זמין אותה כמה היתה לאויה להמכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה:

ענוש יענש: יגבו ממון ממנו כמו (לדברים כב) וענשו אותו מאה כסף:

כאשר ישית עליו וגו': כשהבעל הבעל בד"ד להשית עליו עונש על כך:

ונתן: המכה דמי ולדות: בפללים – ע"פ הדיונים:

הפרשנות הנוספת עולה מהשוואה לפסוקים המוזכרים באותו פרק של ספר שמות:

שמות כא

(כח) וְכִי יִגַּח שׂוֹר אֶת אִישׁ או אֶת אִשָּׁה וְנָתַתָּה סָקוֹל וְסָקוֹל הַשׂוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי: (כט) וְאִם שׂוֹר יִגַּח הוּא מִתְמַלְמֵל שְׁלֵשׁ וְהוּעַד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהָמִית אִישׁ או אִשָּׁה הַשׂוֹר יִסָּקַל וְגַם בְּעַלְיוֹ יוֹמָת: (ל) אִם כִּפֹּר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נֶפֶשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו:

מה עולה מהשוואה זו ביחס למעמדו של העובר וטיבם של התשלומים? האם הדבר עולה בקנה אחד עם פירוש רש"י? ראו גם את דברי ההסבר הבאים:

פרק ב – משנה

המקור המפורש בספרות התלמודית העוסק בהפלה מופיע במשנה במסכת אהלות:

פרק ז

(ו) האשה שהיא מקשה לילד, מתחבין את הולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים, מפני שחיייה קודמין לחייה. יצא רבו, אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש:

מה ניתן ללמוד על המעמד של העובר [ה'הולד'] בטרם לידתו [בטרם 'צאת רובו']? דייקו היטב את לשון המשנה. היא איננה

משתמעת רק לצד אחד!

בירורים בטיבה של הלכה זו נערכו בתלמוד במספר סוגיות. הסוגיה במסכת סנהדרין עוסקת במעמד 'רודף' – מי שעושה פעולה המעמידה חיון של אחר בסכנה. על פי ההלכה מותר ויש מצווה לנטרל את הסכנה אפילו במחיר חיון של הרודף. השאלה, שאנו נדרשים אליה בשלב שבו אנו נכנסים לסוגיה, היא: האם הריגת הרודף אפשרית רק כאשר הרודף עושה את פעולת הרדיפה בכוונה ובדעת, או שמא עצם הסכנה לנרדף מתירה את דמו?! כדאי להסתייע בפירושו של רש"י המוצע בסמוך להבנת רכיבי הסוגיה וגם לביורו שלנו 'מעמד העובר'.

סנהדרין עב ב

רש"י

אמר רב הונא קטן הרודף ניתן להצילו
בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה לא
שנא גדול ולא שנא קטן איתיביה רב חסדא
לרב הונא יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין
דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני
התם דמשמיא קא רדפי לה

ניתן להצילו בנפשו – כדילפינן לקמן (עג, א) רואה נתן להצילו בנפשו,
והאזי אף על גב דקטן הוא ולאו צד קבולי התראה הוא לגבי רדיפה
דינו כגדול:
קסבר – רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו, ללא
ניתנה התראה אלא לענין בית דין ללא מזי למקטליה אם הרג בלא
התראה:

יאל ראשו – באשה המקשה לילד ומסוכנת, וקתני רישא החיה [=המייילדת] פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאזכרים, דכל זמן
שלא יאל לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו, אבל יאל ראשו אין נוגעים בו להורגו, דהוא ליה כילוד ואין
דוחין נפש מפני נפש, ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב, כ) הגה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום
לאפילו לא מסכרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו, אבל אם היה הוא ניאול אף על פי שהן נהרגין לא היו
רשאין למסרו כדי להציל עצמן, אי נמי משום דמורד במלכות הוא, והכי מפרש לה בתוספתא (דתמורה):
משמיא קא רדפי לה – לאמיה:

אמנם אין זה נוגע ישירות לענין שלנו, אך אי אפשר לחמוק מלדון בכך: מה ההבדל בין הרדיפה של הנולד שהוציא את ראשו
[שארין לו מעמד רודף] לבין תינוק הבוכה במחבוא ומעמיד בסכנה את הוריו [שכן נחשב רודף]? ראו למשל את גישת
הרמב"ם שנשוב אליה גם בהמשך:

רמב"ם הלכות רוצח פרק א

(ט) הרי זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף. לפיכך הורו חכמים שהעובר שהיא מקשה לילד מותר
לחתוך העובר במיעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו
שארין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם:

[שימו לב לתוספת הנימוק שהוא מביא לדברי המשנה באהלות – תוספת זו היא מן החשובות בסוגייתנו העיקרית]. שימו
לב כיצד הוא מפרש את המושג 'משמיא'. מה ההגיון עומד מאחורי נימוקו? שימו לב לגם לנימוק המתוחכם של הירושלמי:

ירושלמי שבת פרק יד הלכה ד

רב חסדא בעי מה להציל נפשו של גדול בנפשו של קטן קטן רודף אחר גדול להורגו –] האם מותר להציל את
הגדול על ידי הריגת הקטן – על פי קרבן העדה פרשן הירושלמי]. התיב ר' ירמיה ולא מתני' היא יצא רובו אין
נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש. ר' יוסה בי ר' בון בשם רב חסדא שנייא היא תמן שאין את יודע מי הורג
את מי.

האם שבנו לעניינינו חכמים יותר? – מה מעמדו של העובר? מדוע ניתן להרגו כדי להציל את האם? דייקו את דברי רש"י

דלעיל. האם הרמב"ם מסכים עם הפרשנות של רש"י? מה יהיה מעמדו של העובר לפי הרמב"ם? יש לצרף לדיון היבט נוסף. ישנו איזכור נוסף לאיסור ההפלה בספרות התלמודית והוא נוגע לבן נח. שימו לב לדרשה שמקורה בפרשת נח לאחר המבול [גם כאן ניתן להסתייע בפירוש רש"י]:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נז עמוד ב רש"י

אשכח רבי יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב: בן נח נהרג בדיין אחד, ובעד אחד, שלא בהתראה, מפי איש ולא מפי אשה, ואפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו: אף על העוברין. מנהני מילי? אמר רב יהודה: דאמר קרא [בראשית ט'] אך את דמכם לנפשותיכם אדרש – אפילו בדיין אחד, [בראשית ט'] מיד כל חיה – אפילו שלא בהתראה, [בראשית ט'] אדרשנו ומיד האדם – אפילו בעד אחד, [בראשית ט'] מיד איש – ולא מיד אשה, אחיו – אפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין. מאי טעמיה דרבי ישמעאל? – דכתיב [בראשית ט'] שפך דם האדם באדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם – הוי אומר זה עובר שבמעיי אמו.

שימו לב לחומרה היתירה בדיני נפשות אצל בני נח [או שמא יש לומר הקלות היתירה בה רוצח מוצא להורג]. יש לשים לב שרוב הלכות אלו נוהגות כיום במשפט הלא הלכתי [אין צורך בשני עדים דוקא, אין צורך בהתראה, יכול גם קרוב להעיד וכו']. מה מלמדת עמדת ר' ישמעאל ביחס למעמד העוברים? איזו השלכה יש לאיסור זה של בן נח על ישראל? הלא מובלע בסוגיה שדינם של ישראל אחר כמו שכותב במפורש הרמ"ה

יד רמ"ה סנהדרין נז ב

כתיב בספר אגדתא דבי רב בן נח נהרג כו', משום ר' ישמעאל אמרו אף על העוברין שבמעיי אמו, שאם הכה את האשה ויצאו ילדיה ומתו חייב, דאלו ישראל לא מיקטיל אעוברין, שנאמר כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון, כלומר באשה, ענוש יענש, על העוברין, כאשר ישית עליו בעל האשה, אלמא אעוברין פטור, ולא מיקטילא ליה עד שיהא תינוק בן יום אחד, והוא דקים ליה בגווייה שכלו חדשיו, כדתנן במסכת נדה תינוק בן יום אחד ההורגו חייב.

דבריו של הרמ"ה מקובלים על הכל, אמנם שימו לב לעיקרון התלמודי-מוסרי-דתי הבא:

סנהדרין נט ב

אמר מר כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה. אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח?! מדאיתני עבודת כוכבים בסיני ואשכחן דענש עובדי כוכבים עילויה שמע מינה לזה ולזה נאמרה. לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח: אדרבה מדלא נישנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל ליכא מידעם דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור.

משמעות עיקרון השוויון והעדפה זו נבחנת בתלמוד ובדברי הראשונים במגוון בחינות – האם באמת אין דבר שמותר לישראל ואסור לעובד כוכבים. חלק מן הבחינות נוגע לסוגיית ההפלה – כפי שמעוררים בעלי התוספות במקום [במסכת סנהדרין נט א]:

תוספות: ליכא מידעם דלישראל שרי – בדבר שהוא מלאה לישראל לא אמרינן הכי: העובד כוכבים ששבת חייב ולישראל

מזוה, אף על גב דבשני בשבת אין מזוה לישראל מ"מ יש עליו מזוה שציתת שבת. ועל העובדים לעבוד כוכבים חייב וישראל פטור, אע"ג דפטור מ"מ לא שרי. מיהו קשה לאמרינן בפרק בן סורק ומורה (לקמן דף עב): יאלא ראשו אין נוגעין בו לאין דוחין נפש מפני נפש אבל קודם שילא ראשו החיה פושטת ידה וחתכתו לאצבעים ומוציאה כדי להאיל את אמו וכהאי גוונא בעובד כוכבים אסור כיון שהזוהרו על העובדים וי"ל דהא נמי בישראל מזוה כדי להאיל ואפשר דאפילו בעובד כוכבים שרי:

לסיום המקורות הראשוניים סוגיה חיונית שעסקו בה כל הפוסקים בסוגיה. בעלי הלכות הרגישים מוזמנים לאמץ לבבם לקראת פרקים מסויימים בסוגיה.

גמרא ערכין דף ז

פירוש רש"י

משנה: האשה שיצאה ליהרג אין ממתנין לה עד שתלד
האשה שישבה על המשבר ממתנין לה עד שתלד...
גמרא: פשיטא גופה היא? איצטריך, ס"ד אמינא הואיל
וכתיב כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא
ליפסדיה מיניה קא משמע לן ואימא ה"נ אמר רבי אבהו
אמר רבי יוחנן אמר קרא ומתו גם שניהם לרבות את
הוולד...
ישבה על המשבר וכו': מאי טעמא כיון דעקר גופא אחרינא
הוא: אמר רב יהודה אמר שמואל האשה היוצאה ליהרג
מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הוולד תחילה כדי
שלא תבא לידי ניוול למימרא דהיא קדמה ומתה ברישא
והא קיימא לן דוולד מיית ברישא דתנו תינוק בן יומו נוחל
ומנחיל ואמר רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן
האב דווקא בן יום אחד אבל עובר לא דהוא מיית ברישא
ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב הני
מילי לגבי מיתה אידי דוולד זוטרא חיותיה עיילא טיפה
דמלאך המות ומחתך להו לסימנין אבל נהרגה היא מתה
ברישא והא הוה עובדא ופרכיס עד תלת פרכוס מדי דהוי
אזנב הלטאה דמפרכסת א"ר נחמן

נוחל - אם נפלה לו ירושה בו ביום ובו ביום מת
מנחילה לקרוביו מאביו: ואמר רב ששת - האי
נוחל ומנחיל ליכא לאוקומי בנכסי אביו דא"י לא
אתיליד איהו הווי ירתי קרוביו נכסי אביו היכא
דאין בניס: אלא נוחל בנכסי אמו - אם מתה בו
ביום ואפי' הוא מת בו ביום נוחל נכסי אמו
ומנחילן מכחו לאחיו מאביו שאין בני אמו דאי
לאו הוא הווי ירתי לה קרוביה ולא אמרי' נפל הוא
ואינו בן נחלה: אבל עובר - אם מתה מעוברת
לא ירתי לה קרובי העובר דהוא מת ברישא:
ומשני ה"מ - דהוא מיית ברישא לגבי מיתה
כשהיא מתה מיתת עלמיה: ופרכין - וגבי מיתה
מי מיתת הוא ברישא והא הוה עובדא ופרכיס
לאחר מיתה אמו: זנב הלטאה - אם חותכין אותה
מפרכסת החתיכה ואע"פ שאין בה חיות:
ומקדעין את כריסה - דזימנין דמיקרי דהיא
מיתת ברישא:

מה ניתן להסיק מסוגיה זו ביחס למעמדו של הוולד?
 ראשית, מדין ההוצאה להורג? שימו לב להוא אמינא של הגמרא וגם למסקנה.
 שימו לב לאפשרות להבחין בשלבים שונים של ההריון [יושבת על המשבר].
 האם מותר לחלל שבת על עובר? לאור המובא בסוגיה האחרונה? האם ניתן להוציא מסוגיה זו גם משהו על מעמדו? סוגיה
 זו נוגעת לתחום שבשנים האחרונות זכה לדיון נרחב – גם מבחינה משפטית – מעמדו של עובר שאמו מתה. אם תספיקו
 עיינו עיון ראשוני במאמר של ד"ר שטיברג העוסק בהיבטים האתיים של הסוגיה. ביחס לזווית המבט ההלכתית – יתכן
 שנייחד לכך שיעור נפרד.
 ראו את הפירוש הבא לפניכם.

ר"ן למסכת יומא

וכתוב בהלכות גדולות אשה עוברת דידיעין דאי לא אכלה מתעקר וולדה אע"ג דאמרינן ספק בן קיימא ספק
 נפל הוא – שפיר דמי למיתן לה. וכתב הרמב"ן ז"ל דמשום סכנת וולד משמע דאפילו ליכא למיחש לדידה
 מחללין. והיינו דגרסינן בשלהי פ"ק דערכין: אמר רב נחמן... מביאין סכין... ומוצאין את הוולד... מאי קמ"ל?...
 אבל הכא דליכא... קמ"ל. ואע"ג דתנן: האשה המקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו איבר איבר, יצא ראשו
 אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש, דאלמא מעיקרא לית ביה משום הצלת נפשות... אפילו הכי לענין
 שמירת מצוות מחללין עליו אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה. הלכך אפילו בהצלת
 עובר פחות מבן 40 יום, שאין בו חיות כלל מחללין כדעת בעל הלכות גדולות ז"ל. ואיכא מ"ד שאין מחללין
 משום נפלים אלא עוברת שהריחה חששה דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא וטעמא דיושבת על
 המשבר [הסוגיה האחרונה שלנו] טעמא אחרינא הוא דכיון שמתה הוא כילוד ולא ירך אמו ולא בדידה תלי
 אלא חי הוא ודלת ננעלה בפניו. אלא דלא הוה ליה חזקה דחיותא.

נספח 1

הצלת עובר המצוי בגופה של נפטרת - היבטים אתיים

ד"ר אברהם שטיברג

1. קביעת מותה של האשה - אם אין מקבלים את המוות המוחי כמגדיר את מותו של האדם, יש מקום לשקול האם מוצדקת התערבות ניתוחית בגוססת, שמטרתה להציל את העובר, אך היא עלולה לקרב את מותה של האשה.
2. אכן, קביעת רגע המוות על פי קריטריונים של מוות מוחי, נתקבלה בכל העולם (פרט ליפן) - הן בחוגי הרפואה, והן בחוגים משפטיים-חוקתיים ואתיים. גם בישראל נתקבל המוות המוחי כמוות חוקי בהנחיות מנכ"ל משרד הבריאות, ועל ידי בית המשפט העליון¹. כמו כן נתקבלה הגדרת המוות המוחי על פי ההלכה על ידי הרבנות הראשית לישראל². לאור זאת, אין כל פגם מוסרי בביצוע ניתוח קיסרי, באשה שאובחנה כמתה על פי קריטריונים של מוות מוחי; ומאידך יש ללא ספק הצלה של העובר בפעולה זו.
3. ניתוח קיסרי באשה מעוברת שמתה, על מנת להציל את חייו של העובר, או על מנת לקוברו בנפרד, היה נורמה חברתית-מוסרית מקובלת כמעט בכל התרבויות³. יש לציין, כי עד ראשית המאה ה-16 היה הניתוח הקיסרי מיועד כמעט אך ורק להוצאת תינוק - חי או מת - מאמו המתה. פעולה זו אמנם איננה מוזכרת כלל בכתביהם הרפואיים של היפוקרטס, גלינוס או סורנוס. אכן, המיתולוגיה היוונית ייחסה לאלים את הניתוחים האלו, כי היתה בה מיסטיית רבה⁴. הרומאים הקדמונים דרשו שייעשה נסיון להוציא את העובר החי מאמו המתה⁵. הנצרות ראתה בחיוב רב ניתוח זה, ואף דרשה להוציא כל עובר מרחם אמו המתה, אף אם העובר הוא מת, על מנת להטבילו לנצרות לפני קבורתו⁶.
- ביהדות היה ניתוח זה ידוע, לא היתה כל הסתייגות לגביו, וייתכן שהיהודים היו הראשונים שהצליחו לבצע ניתוח זה באשה חיה, אשר נותרה בחיים⁷. אכן, ללא ספק היתה תמותת האמהות בניתוח כזה בשנים אלו גדולה ביותר, עד שאין להניח שהוא הצליח אלא במקרים יוצאים מן הכלל⁸.
4. הניתוח הקיסרי בצורתו המודרנית, היינו הוצאה כירורגית של תינוק חי מאם חיה, (אם על מנת להציל את העובר, או על מנת להציל את האם, או על מנת להציל את שניהם), התפתח רק בשנים מאוחרות יותר. כיום נוסף מימד חדש לניתוח זה, והוא הוצאת עובר חי, מאם שמתה מוות מוחי, על ידי החזקתה במצב ביולוגי מתאים עד ללידה.
5. אכן, יש הבדל מוסרי רב בין ניתוח קיסרי מיד לאחר מות האשה, על מנת להוציא עובר חי, לבין הארכת החיים הביולוגיים של אשה מעוברת למען העובר, עד לניתוח קיסרי. הצורה הראשונה אפשרית רק כאשר האשה מתה בשלבי הריון מתקדמים, והיא היתה האפשרות היחידה עד לפני זמן לא רב. המקרה שלפנינו שייך לצורה זו, וכאמור לעיל היה הוא מקובל כמעט בכל התרבויות והדתות, ואין הוא מעורר בעיות מוסריות⁹.
6. נקודה נוספת לדין מוסרי היא ההשוואה לדין על הפלות. עצם הויכוח המוסרי ביחס להפלות איננו נוגע לעניינו, ולכן לא נדון בו כאן. אך גם הדוגלים בכיבוד מלא של זכות האשה לעשות בגופה כרצונה, ולאפשר לה הפלה מלאכותית לפי בחירתה יסכימו שקיים הבדל מהותי בנידוננו, שכן כאן אין עוד זכויות לאם, שהרי היא מתה, ונשארת איפוא זכות העובר לחיות כזכות בלעדית. יתר על כן, גם בענין ההפלות מוסכם על רבים, כולל אלה המצדדים בזכות האשה להפלה

חפשיית, שבשלב שהעובר הוא בר-קיימא אין לבצע "הפלה", שכן זו היא בעצם לידה מוקדמת. על כן בנידון דנן, שאין לדבר על זכויות של האשה, ובודאי לאור הנתונים הידועים לנו כיום, שיש לעובר כזה פוטנציאל רב לחיים, וקרוב לודאי שהוא יהיה נורמלי, הרי שאי-הולדתו של העובר בגיל הריון שהוא בר-קיימא היא גרימת מותו.

7. הדרישה של הבעל להבטיח לו שהילד יהיה נורמלי היא בלתי אפשרית ברפואה, וגם לא נחוצה, שכן בכל הריון ולידה רגילים יש סיכון מסויים ללידת ילד פגום, ולא יעלה על הדעת לא לאפשר לו להיוולד בשלב מתקדם של ההריון.

8. במאמר על נושא נידוננו שפורסם לאחרונה¹⁰, סוכמה גישת המחבר מבחינה רפואית-מוסרית כדלקמן: כאשר חיוניות העובר מובטחת במידה סבירה, הוצאתו לאור העולם צריכה להיות טפול רפואי שגרתי ומקובל. בגיל 28 שבועות הריון ומעלה, יש סיכוי סביר להצלחה, ותקוה סבירה שהיילוד יהיה נורמלי. הולדה בשלב זה איננה בגדר טפול נסויי, ומלבד נסיבות יוצאות מן הכלל חובה להמשיך בטפול, היינו בניתוח מוקדם יותר, ויש צורך בהארכת חייה הביולוגיים של האשה וניצולה כאינקובטור אנושי, וכאשר קיימת אי-וודאות ביחס לעתידו של היילוד, יש להתייחס למצב זה כתהליך נסויי, ואז יש צורך בהסכמת קרוב משפחה.

מקורות והערות

1. בלקר נ' מדינת ישראל, ע"פ 341/82 מיום 3.12.1986.
2. ביום א' מרחשון תשמ"ז - ראה: אסיא, מב-מג, ניסן תשמ"ז, עמ' 70 ואילך. וראה א. שטינברג אסיא, מד, ניסן תשמ"ח, עמ' 56 ואילך. מן הראוי לציין, כי ישנם רבנים ופוסקים, אשר אינם מקבלים את ההגדרה הזו למוות.
3. רק האיסלם התנגד בעבר לניתוחים קיסריים, והתייחס למי שנולד בדרך זו כתוצר השדים שיש להמיתו, ראה: YOUNGJH; THE HISTORY OF CAESEREAN SECTIONS, LONDON, HK LEWIS 1944
4. YOUNGJH, THE HISTORY OF CAESEREAN SECTIONS, LONDON, HK LEWIS 1944
5. LOEWY EH, AM J OBSTET GYNECOL 157:1097-1101, 1987. ראה:
6. ראה הערה 4.
7. ראה משנה בכורות ח' ב' - 'יוצא דופן (היינו מי שנולד בנתוח קיסרי) והבא אחריו', כלומר היתה אפשרות שהאשה תלד לאחר הניתוח. אמנם הרמב"ם בפיהמ"ש שם כתב: 'מה שאומרים המגידים, שהאשה חיה אחר שקורעים דופנה ומתעברת ויולדת, איני יודע לו טעם, והוא ענין זר מאד', ועל כן פירש את המשנה באופן אחר, ובעקבותיו הלכו גם מפרשי המשנה האחרים וכתבו, שהאשה לאחר ניתוח קיסרי בוודאי תמות, ולא תוכל להתעבר עוד. אך שיטה זו מוקשה מסוגיות אחרות, ראה בתוספות רעק"א על המשנה שם. וראה בשו"ת אגרות משה חו"ד ח"ב סי' עד, שנשתנו הטבעים בזה.
8. ואגב, מענין לציין כי מקור השם ניתוח 'קיסרי' לא ידוע והוא נתון למחלוקת. פעם רווחה הדעה שיוולוס קיסר נולד בשנת 102 לפנה"ס בדרך זו מאמו המתה, ולכן נקרא הניתוח בשם 'קיסרי'. אך השערה זו איננה נכונה, שכן אמו היתה בחיים הרבה שנים לאחר לידתו - GYNECOL WEBER CE, AM J OBSTET 110:158-165, 1971
- מקור אפשרי אחר הוא על שם שליטים רומיים אחרים בעלי השם 'קיסרי', לא ידוע על אף אחד מהם שנולד בדרך זו - YOUNG JH, THE HISOTRY OF CAESEREAN SECTIONS, LONDON; HK LEWIS; 1944
- יש הסבורים, כי מקור השם הוא בחוק הרומאי, שאין לקבור אשה מעוברת שמתה, אלא לאחר הוצאת העובר, וייתכן שניתוח זה כונה 'קיסרי', היינו לפי דרישת השליט=הקיסר -
- DILLON WP, ET AL, JAMA 248:1089-1091, 1982
- ההשערה המקובלת כיום היא, שמקור השם הוא במילה הלטינית 'CAEDARE', שפירושה 'לחתוך', היינו חיתוך דופן הבטן של האשה לצורך הוצאת העובר מרחמה. מכאן שהמינוח האנגלי 'CESAREAN SECTION' הוא שימוש כפול באותו מונח - 'חיתוך-חיתוך', והמונח הוא איפוא מוטעה - ראה: GABERT HA & BEY M, OBSTET GYNECOL CLIN N AM; 51:591-605, 1988
9. עם הקדמה הטכנולוגית-רפואית ניתן כיום להאריך חיים ביולוגיים של אשה שמתה מוות מוחי, אך אפשרות זו יוצרת בעיות מוסריות של ניצול ושימוש ביצור אנושי, גם אם הוא מת, עבור צרכים בלעדיים של אחרים, גם אם הם חיים. שאלה מענינת זו איננה רלוונטית לנידוננו, ועל כן לא נידונה כאן בהרחבה. ראה דיון אתי מפורט במאמר
- LOEWY BH, AM J OBSTET GYNECOL 157:1097-1101, 1987
- LOEWY BH, AM J OBSTET GYNECOL 157:1097-1101, 1987 ¹⁰